

Fiskarfamiljerna Norman på Hallshuk

Janne och Hanna Norman arbetade under hela sitt yrkesverksamma liv som fiskare på Hallshuk, makarna var arbetssamma, ordningsfulla och noggranna. Janne och Hanna drev även ett litet jordbruk vid sidan om fisket, söder om Jänklint hade dom fem tunnland åkerjord som de brukade. Tjutet är ett skogsområde som gränsar mot Häftings i Hangvar, där hade dom ett skogsskifte där man hämtade sin vinterved. Skogsskiftet ligger 8 km från Hallshuk så det var lång väg och många lass ved att köra med häst och vagn förrän vinterveden var på plats hemma i vedboden.

Janne Norman är född 16 mars 1843 på Gamlä-Norsta, ett mycket gammalt fiskeläge som låg cirka 300m söder om Hasselrev utmed den västra kustlinjen. I början på 1900-talet hade stranden grundat upp så mycket att man inte kom in med tvåmänningar i länningarna, man flyttade då fiskeläget cirka 700 m söderut, där det var djupare insegling. Den gamla bebyggelsen rev man ner, garngård och länningar fick man lämna. Det nya fiskeläget kallade man ett tag för Nya-Norstad, men den allmänna benämningen är i dag Norstad. Här fiskade man strömming och torsk, vissa tider även med torskanglar. På Norstad fanns förr elva strandbodas varav fyra var eldbodar och två stycken var båthus. Under de första 50 åren på 1900-talet har bönder från Nors, Hägwards och Västerby haft sitt fiske här.

Janne och Hanna Norman gifte sig den 23 mars år 1871 i Hall. Hanna var från lotssläkten Wilk och föddes den 19 april år 1846 på Hallshuk. Makarna fick två barn Gunnar och Hulda. Gunnar gifte sig med Elma Sjölund från Visby, de tog över hemmet när Janne och Hanna inte orkade längre. Hulda gifte sig med skutskepparen Ernst Lundberg, även de slog sig ner på Hallshuk.

De flesta fiskarfamiljer hade i regel tio strömmingsgarn, vidare hade man nät för fjällfisk och flundra. Fiskarna slet ont på sjön i mörker och dåligt väder, för det fick man ära och berömmelse. Fiskarkvinnornas arbete skedde mer i det tysta, deras arbete och roll var inte så utåtriktad. Fram till slutet på 1800-talet tillverkades alla strömmingsgarn och fiskenät hemma, kvinnorna odlade, skördade, beredde och spann själva allt lin och tråden skulle vara jämn och tunn. Till ett strömmingsgarn gick det åt ungefär 1,5 mil lingarn som var bunden till en slinga med 45000 knutar, ett strömmingsgarn tog ungefär en vinter att tillverka. Kvinnorna satt i eldskenet framför den öppna spisen och band nätslingor när de andra arbetena var avklarade. I början på 1900-talet blev det en stor förbättring när den Egyptiska bomullstråden kom. Man köpte färdig tråd men fliten och viljan var lika stor som när man gjorde allt arbete själv.

Fiskarkvinnorna hade alltid oro i kroppen när dom gick och väntade på att karlarna skulle komma i land från fisket. Strandboden var säkert för många även ett bönehus. De fiskarfamiljer som hade någorlunda bra ställt var i regel fiskarkvinnans förtjänst, hon höll reda på allt, fisken skulle tas vara på, strömmingsgarnen lappas och lagas, kon mjölkas, barnen skulle ha frukost förrän de gick till skolan, hushållet och hemmet skötas. Fiskarkvinnan var säkert den sista som gick i säng men den första som steg upp några timmar senare.

Vi talar nu om det 1920:de årtiondet, hamnen på Hallshuk var ännu inte utbyggd utan man drog upp båtarna på strandburgen där de låg oskyddade för väder och vind. Fisket bedrevs här på Hallshuk under mycket svåra förhållanden, Janne fiskade strömming tillsammans med Gunnar, när de kom iland med nattens fångst bars garnen upp i garngården, där plockade man av den fångade fisken från strömmingsgarnen. Man delade upp fångsten, Gunnar och Elma fick sin del av den färska fisken som de åkte ut och sålde till sina kunder med häst och vagn.

Var fångsten god planerade Janne att salta in sin del, han kallade då till sig kvinnorna på Hallshuk som skulle hjälpa till med rensning, sköljning, sörpning (strömmingen lades i saltlag) därefter saltades strömmingen. Kvinnorna började med att (gajla) rensa strömmingen från inälvor. Janne Norman var mycket noga med att rensningen (gajlningen) utfördes på rätt sätt, kniven sattes in under ögat så att gälarna satt kvar. Nackskraven fick inte rubbas, kniven skulle göra ett litet hack i buken, därefter drog man ut inälvorna ur det lilla hålet. Stjärtarna fick inte skäras av. Under tiden som detta arbete pågick bar Janne Norman vatten från hamnbrunn till sköljning av strömmingen, vidare redde han garnen som tidigare var avplockade samt hängde upp dem till tork. Därefter började sköljningen som utfördes i fyra vatten, Janne bar fram mera vatten samt kastade de rensade inälvorna i havet. När sköljningen var avslutad flyttades strömmingen in i Normans saltbod som låg där Grimbys strandbod står i dag. Strömmingen lades upp på ett bord, där kontrollerades att fisken var ren och oskadd. Vatten hölls i en särskild bunn samtidigt placerades strömmingen där. Därefter kastade man några nävar salt i vattnet så man fick en saltlag och i den låg strömmingen omkring ett dygn, därefter tog man upp strömmingen och kontrollerade att all blod var borta. Var fisken blodig i köttet gjordes "sörpningen" som metoden kallas, om igen.

Därefter började insaltningen i träkaggar. Saltningen började med ett litet lager salt i botten, varefter strömmingen lades runt i kaggen med buken nedåt. Efter första varvet strödde man på lite salt igen, så fortsatte insaltningen till dess att kaggen var full. När sista lagret var klart lade han två strömmingar löst överst i kaggen. Kärlen sattes undan och fick stå till dess att lagen kom upp. De två strömmingarna gick Janne och provsmakade på i små bitar. När strömmingen hade rätt sälta lades locket på och bänden sattes på plats. Den saltade strömmingen stod då klar till försäljning. Janne Norman saltade säkert in 15-20 kaggar per år, han körde därefter omkring med häst och vagn och sålde nysaltad strömming till sina kunder, han fick samtidigt tillbaka kaggarna från förra försäljningstillfället.

Janne och Hanna Norman var mycket noggranna som fiskare och småbrukare. Det fick inte fattas en spik, en närvel (dörrstopp av trä) eller en söndrig glasruta i bostadshus och ladugård, det reparerades omgående. Janne och Hanna levde och arbetade hela sitt liv på Hallshuk. Livet fortgick både i glädje och sorg med långa arbetsdagar och tungt arbete.

Gunnar och Elma Norman arbetade hela sitt yrkesverksamma liv som fiskare på Hallshuk, de övertog Janne och Hannas verksamhet inom fiskeriet när de inte orkade mer. Gunnar föddes den 14 maj 1883 på Hallshuk, han fick tidigt börja arbeta och hjälpa till. Gunnar och Janne fiskade tillsammans under många år förrän Elma kom in i

familjen. Elna Maria Sjölund föddes i Visby den 30 maj 1880. Vid 19 års ålder kom "Elma" som hon kallades till Medebys i Hall. Elma och Gunnar Norman gifte sig den 28 oktober 1904 och fick fyra barn, Fritz, Gunhild, Gösta och Sonja. Fritz föddes den 23 januari 1904 men dog i unga år, Gunhild gifte sig med Adolf Eklund, makarna bosatte sig i Visby men Gunhild avled när hon var 29 år, Gösta blev kvar i hemmet och gifte sig med Edit Larsson från Rute, Sonja gifte sig med Herbert Nygren och bodde några år på Hallshuk där Herbert arbetade som fiskare. Paret bodde därefter några år i Lärbro men flyttade därefter till Visby.

Gunnar och Elma fortsatte med fisket, utvecklade nya produkter samt flera försäljningsställen.

Under 1900:talets första decennie utrustades de första fiskebåtarna på Gotland med motor. Vid Hallshuk fiskade man ännu år 1919 med två och tremänningar som var utrustade med åror och segel. Gunnar Norman beställde år 1918 ett nybygge på 23 fot från båtbyggaren Bogren i Boge. Båten var utrustad med en 4 hästkrafters 1 cylindrig Västerviksmotor, det var den första båten på Hallshuk som var utrustad med motor. Eftersom det ännu inte fanns en utbyggd fiskehamn på Hallshuk så kunde inte 23 fots långa båtar ligga kvar här under dåligt väder. Båtarna var för tunga att dra upp på land och fick därför söka skydd i Bläse eller Kappelshamn. I oktober månad 1925 bildade fiskarna på Hallshuk en hamnförening. Målet var att bygga en skyddande hamn för fiske-båtarna. Gunnar Norman var en av de drivande krafterna för ett hamnbygge, han var även med i den första styrelsen där Harry Friberg var ordförande. Makarna fick år 1928 uppleva att utbyggnaden av den nya fiskehamnen var klar.

Normans hade ladugård med hästar, kor, grisar och höns. Strömmingen skulle säljas och före 1924 utfördes handeln med hästskjuts, man hade sina kunder och försäljningsställen långt från Hallshuk. Elma och Gunnar sålde mycket av sina produkter på Stora Torget i Visby, torghandeln började kl 8 på morgonen, då var Gunnar och Elma på plats trots att färdvägen dit med häst och vagn var 5 mil.

Normans köpte år 1924 den första bilen på Hall. Bilen var en Ford av 1924 års modell av typen halvtonnare, med registreringsnummer I:350. Fordonet lastade 500 kg och med den körde de sina produkter till torg-handeln vid Stora Torget i Visby Tidigare körde man sina varor med hästskjuts men nu kunde man även utöka sina försäljningsområdet på den gotländska landsbygden.

Enligt många Hallshukbor hade Elma, liksom många andra fiskarkvinnor en enorm arbetskapacitet. För att ytterligare bidra med insatser till hemmet så plockade hon på vår och sommar blommor som hon knöt till buketter och sålde på Stora Torget i Visby. Hon sålde under åren tusentals buketter av liljekonvalj till damerna i Visby.

Elma saltade in strömming, lade in lök- och kryddströmming i kaggar samt rökte böckling till försäljning. På hösten plockade hon nypon som torkades och såldes till lasarettet, hon plockade även lingon som rensades och såldes. Elma plockade sent på hösten slånbar som såldes till lasarettet, där kokade man näringsrik saft på bären.

Fiskarkvinnornas engagemang och ansvar för fisket, familjen, hemmet och djurhållningen har alltid varit vägledande för familjens ekonomi. Fiskarna slet hårt på sjön i dåligt väder och med tunga lyft ett mycket utsatt och farligt arbete. När fiskarna kom iland med fångsten så bar de upp garnen i garngården, de hjälpte kvinnorna att plocka av fisken, hänga garnen på tork samt vid tillfälle hänga in de torra garnen i strandboden. Fiskarnas ansvar var därefter försäljning av fisken till sina kunder ute i socknarna. Kvinnorna tog i regel hand om fisken och räknade den samt såg till att den blev klar till försäljning eller insaltning. Allt arbete med ladugård hem och barn sköttes av fiskarkvinnorna. Deras arbetsdag var lång och arbetsam. Fick en fiskarkvinna någonsin någon tid för sig själv?

När hon plockade sina bär på buskarna här på Hallshuk så hade hon sina revir, det var inte nådigt att plocka på Elmas nyponbuskar det fick man minsann veta av. När hon var ute på sina plockardagar här på Hallshuk hade hon med sig en potatiskrok, med den drog hon till sig de olika buskarna, då var det lättare att plocka bären som nypon och slånbar. Elma hade sig sockerbitar och skorpor som färdkost i fickan, det klarade hon sig på en hel dag.

Elma var på många sätt före sin tid bland annat spelade hon gitarr och munspel. Efter ett strävsamt och arbetsamt liv avled Elma år 1955, 75 år gammal, hon vilar nu tillsammans med sin make Gunnar på Halls kyrkogård. Gunnar avled år 1976, 93 år gammal, ändå in i det sista besökte Gunnar Hallshuks fiskehamn och strandburgen flera gånger om dagen.

Förutom Elma och Gunnar är det många fiskarfamiljer som i det tysta utförde verkliga bragder i sitt dagliga värv ute i de olika fiskelägena runt den gotländska kusten.

Edit och Gösta Norman

Edit och Gösta Norman arbetade hela sitt yrkesverksamma liv med fiske och båtbygge på Hallshuk, när Elma och Gunnar inte orkade längre så övertog Edit och Gösta verksamheten.

Edit Viola Karolina, född Larsson och Gösta Frans Norman gifte sig den 29 oktober 1938. Makarna fick fem barn Kerstin, Britt-Marie, Kristina, Per-Olof och Karin. Kerstin gifte sig med Kjell Andersson, han kommer från en gammal lots och fiskesläkt i Hallshuk. Efter att ha bott några år i Visby har de återvänt till Hallshuk och övertagit Kjells föräldrahem där de nu bor.

Edit Larsson föddes den 31 oktober 1916 i Tingstäde och flyttade år 1938 från Othem till Hall. Gösta Norman föddes den 4 oktober 1914 på Hallshuk. Redan i sjuårsåldern fick han börja hjälpa till inom fisket och efter konfirmationen började Gösta sitt yrkesverksamma liv som fiskare vilket han höll på med i cirka 40 år, Gösta byggde sin första båt vid 17 års ålder. Gösta och hans pappa Gunnar fiskade tillsammans till slutet på 1940-talet, därefter byggde Gösta och hans svåger Helge Lundberg en fiskekutter på 34 fot och började fiska tillsammans.

Efter en yrkesskada började Gösta bygga båtar på 60-talet, han beräknar att ha byggt cirka 150 båtar som var 14 fot långa med akterspegel för aktersnurra. Vidare har han byggt en fiskekutter och två trålare. Gösta berättade hur fattigt kunde vara i fiskarstugorna förr, en del familjer hade utöver fisket en bit jord, ladugård med ko och gris, på detta klarade man sig någorlunda men de jordlösa levde under betydligt svårare villkor.

Under krigsåren 1939 till 1945 var det ett omfattande fiske på Hallshuk, här bodde 12 st bofasta fiskare därtill 6 st fiskebönder som bodde runt om i trakten men alla utövade sitt fiske från Hallshuk. Familjen Norman byggde det nuvarande huset år 1946. Fisket gick bra och de behövde bara ta en inteckning på 4000 kr, resten klarade de själva genom fisket. Fisket sysselsatte alla inom familjen, kvinnorna hade det minst lika arbetsamt som männen. När fiskarna kom in med nattens fångst, mellan klockan två och tre på morgonen, var kvinnorna redan vid strand och hade eld i strandboden samt kaffe och smörgås med till männen. Vid den öppna spisen stod en hink med varmt vatten där fiskarna kunde värma sina frusna händer. Edit hade ofta en mycket lång arbetsdag. Fiskarkvinnorna hjälpte till att landa fisken, plocka av fisken från garn och nät samt samla ihop dem till saltning eller försäljning. Edit ansvarade för och skötte dessutom hemmet, såg till att barnen fick frukost och kom iväg till skolan, skötte ladugården med ko, gris och höns, hon hjälpte även till hos bönderna med att plocka potatis och ta upp betor, hon satte upp hö, gick på trösken, allt detta för att bonden skulle hjälpa till med att plöja och harva deras åkrar.

Gösta minns särskilt ett fiske som han genomförde tillsammans med far Gunnar och fiskaren Elof Olofsson. I slutet på andra världskriget, år 1945 satte Gösta fader Gunnar och Elof Olofsson efter strömning och fick en gemensam fångst på 5,5 ton strömning. Det var kristider och de fick bra betalt för fångsten.

Ett annat fiske som Gösta minns var ett sätt med fjällfiskenät, den 6 mars 1962.på Strandgårdsrev, där han och sonen Per-Olof fick sammanlagt 56 laxar.

Under åren 1933-34 börjades en upprustning av Hallshuks fiskarekapell, man gav frivilliga bidrag som bestod av dagsverken virke och andra gåvor. Murarna murades upp till ursprunglig nivå och väggarna grovputsades, man lade på nytt faltak och satte i ny dörr och fönsterkarmar med luckor. Gösta deltog med stor energi i allt detta arbete och han murade själv upp altaret. Kapellet invigdes den 31 juli 1939 av biskop Gunnar Hultgren.

Biskop Algot Anderberg besökte den 20 juli år 1958 Hallshuks fiskare-kapell, han framförde då önskemålet att man till nästa års 10 årsjubileum av kapellets invigning skulle uppföra en klockstapel. Gösta Norman fick uppdraget och byggde klockstapeln som invigdes söndagen den 13 september 1959 av biskop Anderberg. Klockstapeln byggdes efter samma ritning som den som står på Gotska Sandön, klockstapeln på Hallshuk är dock något mindre.

Gösta och Edit upplevde högkonjungturen med fisket under 1930-40 och delar av

1950-talet. Därefter minskade fisket på Hallshuk, hamnen kunde inte ta emot de nya fisketrålarna, hamnen var för grund och samhället svek fiskarna på Hallshuk, det blev ingen ny fiskehamn. Människorna flyttade från sina hus till arbeten på andra platser och det blev tyst och tomt på Hallshuk. Samhället blommade upp på sommaren då var det fullt med folk i varje hus. Turisterna hade gjort sitt intåg och blivit husägare. På Hallshuk är det nu endast fritidsfiske och hushållsfiske som bedrivs.

Edit avled den 23 oktober 1985 på Hallshuk och vilar nu på Hall kyrkogård efter ett mycket arbetssamt och aktivt liv. När Gösta inte orkade bo kvar i hemmet på Hallshuk så bodde han först på äldreboendet i Lärbro och senare på Stuxgården i Fårösund. Gösta avled den 15 december 2006 och begravningsgudstjänst hölls fredagen den 12 januari 2007 i Hallshuks fiskekapell och vilar nu på Halls kyrkogård.